

ČESKÝ ESPERANTISTA

(BOHEMA ESPERANTISTO)

Měsíčník pro pěstování a šíření pomocné řeči „Esperanto“

Příloha k „Revuo Internacia“

EL LA LIBRO DE MALJ FABLOJ.)*

(Z KNIHY MÝCII BAJEK.)

Józef Waśniowski.

En Egiptujo, en tempoj de teĉaj Faraonoj, ia transveturanta juna fakiro aranĝis al la loĝantoj amuzadon . . . En valo, pli belega ol la valoj de Eŭfrato, li faris per ia sorĉo lagon, plenan da larmoj de mizeruloj kaj mal-liberuloj, da larmoj de maljunuloj kaj infanoj, da larmoj de vidvinoj kaj orfoj . . . Kaj, pleniginte ĉi tiun lagon ĝis la bordoj, la fakiro restigis ĝin por mirigo de saĝuloj . . .

Sur ĉi tiu lago, ĉe brilo de luno, ĉe sonoj de harpoj kaj luno de multekoloraj fajroj, en ĉiu festo la ŝipetoj de Paraonoj naĝadis kiel blankaj ciguoj . . .

La horoj de najtingaloj, disĝemataj per ameca kanto, traplenigadis per sonetoj la aeron, plenan da bonodoro kaj varmeto . . . Malsobrigitaj per sorĉo de belegaj noktoj, la kapoj de l' egiptanoj alkliniĝadis al la revoj pri la superteraj landoj de beleco kaj poezio, de feliĉo kaj volupto . . . La luksaj ŝipetoj naĝadis trankvile kaj majeste sur la vitra maso, sur la bruetanta kaj murmuranta kristala ondo, tiel mallaŭta kiel respiro de mizerulo, kiel tombo de homa feliĉo.

*) Zajímavou tuto bajku polského spisovatele-esperantisty otiskujeme zatím jen v původním znění — z I. ročníku *Langvo Internacia*, Upsala 1896 — abychom tím povzbudili své čtenáře k samostatnému překladu. Nejlepší ze zaslanych nám překladů otiskneme v některém z příštích čísel.

Tie kaj ie la mano de petolanta infano ŝetadis en ĉi tiun akvon belegajn rozojn; la rozoj tuj paliĝadis . . . Kiam iu trempadis okaze la randon de sia multtekosta vesto en la lagon - sur la vesto restadis makulo . . . Virino, varmigita per narkotikoj¹⁾ de ĉirkaŭprenoj, volis estingi la soifon de la flamanta buŝo per la fluidaĵo de l' lago, sed vane . . .

Ĉi tio fine ekkolerigis la Faraonojn, incitis la homojn, kiuj deziris malsobron. Oni alvokis alian maljunan fakiron, por ke li elsekigu la sorĉan lagon.

»Ekzistas nur unu rimedo necerta«, diris li klinante humile la kapon, »oni povas elsekigi la lagon sole per oro!«

Kaj alvenadis multehavantaj riĉuloj kaj ĉiu ŝetadis en la lagon pecon da oro . . .

Kaj alvenadis pli malriĉaj kaj du aŭ tri el ili kolektadis po unu monero . . .

La lago restis.

Tiam el la tuta Egiptujo oni alvokis amasojn da popolo kaj ĉiu, kiu povis, ŝetadis oron en la lagon.

Sed la larma lago ne sekiĝadis.

Kontraŭe. Ju pli da oro oni ŝetadis en ĝin, des pli leviĝadis la nivelo de l' lago, ĝis fine la akvo eliris super la bordoj, superverŝante la valojn de la tuta Egiptujo.

Kaj de malproksimo rigardis tion la ŝinkso, ŝtona, malvarma kaj senmova. Kvankam ĝi ĉiam estis silentanta kaj plena da enigmo, — nun tamen ĝi diris:

»La elverŝitajn larmojn neniu viŝos neniam!« . . .

Ĉi tiun fablon nuntempaj homoj tradukis en siajn lingvojn kaj — strange — ĉiuj donis al ĝi la saman titolon: *filantropio*.

Mirinde! . . .

* * *

Uĉte se, co je to: Milosrdenství chei a ne oběti.

Mat. 9, 13. a 12, 7.

3E

¹⁾ Narkotický = omamný, opojný.

ZÁJMENA.

Píše J. Holub.

ZÁJMENA OSOBNÍ.

Osoba	1.	já	<i>mi</i>		my	<i>ni</i>
	2.	ty	<i>ci</i>		vy	<i>vi</i>
	3.	{ on	<i>li</i>		oni	} <i>ili</i>
		{ ona	<i>ŝi</i>		ony	
		{ ono	<i>ĝi</i>		ona	

Poznámka. Osobní zájmeno, stojící u slovesa, někdy do češtiny nepřekládáme. Na příklad: *Dum la tagmanĝo ŝi parolis pri ĉio, kion ŝi aŭdis en la urbo.* Při obědě (ona) mluvila o všem, co (ona) slyšela ve městě. — *Kie estas la knabo? Li jam foriris en la lernejon.* Kde je hoch? (On) již odešel do školy. — Ale: *Li ĝin ekvidis la unua, ne mi.* On to uviděl první, ne já.

Jednotlivé osoby.

Osoba první. Zájmena *mi* užívá se tak jako českého já, a *ni* jako my.

Příklady. — *Kaj mi vin, bela knabeto, enlulus.* A já bych tebe, švarný synečku, pustila. — *Ni ne atendu, ĝis tio efektiviĝos; ni tion devas efektiviĝi.* Nečekejme, až se to uskuteční; my to musíme uskutečnit.

Osoba druhá. *Ci* a *vi*. V Esperantu se vykává skoro ve všech případech; *ci* se téměř neužívá.

Srovnajte v české učebnici Esperanta (kterou vydali Čejka, Bílík a Holub) na straně 15. ve cvičení 11. věty: *Knabo, vi estas neĝentila.* Hochu, ty jsi nezdvořilý. — *Sinjoro, vi estas neĝentila.* Pane, vy jste nezdvořilý. — *Sinjoroj, vi estas neĝentilaj.* Pánové, vy jste nezdvořilí. — *Mia hundo, vi estas tre fidela.* Můj pse, ty jsi velmi věrný.¹⁾

¹⁾ Toto užívání *vi* je napodobení jednak angličtiny, jednak francouzštiny. Ve spisovné angličtině užívá se ve výše citovaných větách *you*, t. j. *vy*, a tyká se jen v řeči povýšené a v modlitbách. I ve francouzštině se vykává více, nežli je zvykem v češtině. Francouzové v modlitbě Bohu vykávají.

V Esperantu užívá se v praxi zájmena *vi* i tam, kde se v češtině klade »vy« i tam, kde v češtině pravíme »ty«. Ve případě, ale jen v tom případě, že překládáme nějakou literární práci, ve které si osoby napřed vykávají a teprv později tykají, je opravdu třeba, by za české »ty« bylo užito *ci*.

Osoba třetí. Číslo jednotné. Zájmeno *li* zastupuje osobu pohlaví mužského; *ŝi* osobu pohlaví ženského; *ĝi* osobu pohlaví neurčitého (na př.: člověk¹⁾, dítě) a všechny ostatní předměty, i konkrétní, i abstraktní.

Příklady. — *Li on, ŝi ona.* — *Li estas lerta fortepianisto, kaj ŝi bona kantistino.* On je zručným pianistou, a ona dobrou zpěvačkou. — *La caro ekridis, aljuĝis la ĉevalidon al la mabriculo kaj malavare rekompencis lin.* Cár se zasmál, přisoudil hříbě chudému a štědře ho odměnil. — *Li salutis la maljunulinon, kaj ŝi dankis.* Pozdravil stařenku, a ona poděkovala.

Ĝi on, ona, ono. — *La homo havas kvin sentojn. Ĝi aŭdas per la oreloj . . .* Člověk má patero smyslů. (On) slyší ušima . . . — *La infano ploras, ĉar ĝi volas manĝi.* Dítě pláče, poněvadž (ono) chce jísti. — *Ne iru proksimen al ĉi tiu bovoviro; ĝi estas puŝema.* Nechoď blízko k tomuto býkovi; (on) bodá (trká). — *Ne iru proksimen al ĉi tiu bovinino; ĝi estas puŝema.* Nechoď blízko k této krávkě; (ona) bodá. — *Ne turmentu eĉ beston! Ĝi sentas kiel la homo.* Netrap ani zvířete! (Ono) cítí jako člověk. — *Kie estas mia libro? Ĝi kuŝas sur la tablo en la laŭbo.* Kde je má kniha? Leží na stole v besídce. — *Vi ĝin forĝesis en la laŭbo.* Zapomněl's ji v besídce.

V čísle množném má třetí osoba jediné zájmeno *ili*, jež se překládá českým *oni, ony, ona*.

Příklady. *Mi salutis ilin, kaj ili dankis.* Pozdravil jsem je, a oni (po případě ony, dle okolností, za kterých tuto větu pronášíme) poděkovali (poděkovaly). — *Ne turmentu eĉ bestojn, ĉar ili sentas kiel la homo.* Netrap ani zvířata, poněvadž (ona) cítí jako člověk.

* * *

Zájmena skloňujeme tak jako jména podstatná a přídavná: ve čtvrtém pádě připojujeme *u*; v ostatních pádech předkládáme předložku, a zájmeno se nemění.

¹⁾ Za slovo »dítě« všeobecně se užívá *ĝi*. — Za »člověk« však Zamenhof i L. de Beaufront užívají *li*. Viz větu: *La ekstero de tiu ĉi homo estas pli bona, ol lia interno* »Ekzercaĵo« od Zamenhova, § 31., »Grammaire et exercices par L. de Beaufront« § 29., česká učebnice (od Č., B. a H.) § 22. — Ale Th. Cart v »L'Esperanto en dix leçons« na str. 15. píše: *La homo havas kvin sentojn. Ĝi aŭdas per la . . .* a dodává v poznámce, že *li* je méně logické, a může býti použito jen, kdyby jinak vznikl dvojsmysl.

Příklady. — *Mi levis ilin.* Já jsem je zdvihl (Zdvihl jsem je). — *Ne malproksimiĝu de mi!* Nevzdaluj se ode mne! — *Venu al mi!* Pjijď ke mně! — *Vizitu min!* Navštiv mne! — *Iru kun mi!* Pojď se mnou! —

Poznámka. Rozumí se, že od zájmen osobních nelze příponou *j* tvořiti množného čísla. (Přístě dále.)

FORMACE¹⁾ ESPERANTA.

Napsal *Louis de Beaufront* — přeložil *Jul. Boháč*.

Dvě velké myšlenky, dva principy, chceme-li, ovládaly stále dra. Zamenhofa za tvorby mezinárodního jazyka »Esperanta«.

1. Majíc býti v dosahu všech civilisovaných lidí s prostředním i vzděláním, nemůže řeč mezinárodní svou strukturou čili svými prvky přihlížeti pouze k jisté kategorii privilegovaných, k učencům a latinářům na příklad. Nehledíc k tomu, kdo její prostřednictvím opatřiti si má snadný prostředek mezinárodního spojení, musí osvojení si řeči mezinárodní působiti co možno nejméně obtíží a vyžadovati, pokud lze, jen malé práce. Následkem toho musí její jednoduchost býti absolutní, nikoli relativní.

2. K dosažení cíle toho není lepší a logičtější cesty, než vydatné využití nejdůležitějších jazyků evropských a amerických, které zastupují skutečně civilisovanou část pokolení lidského a přední — ne-li jediné — interesenty v této otázce.

Na tyto jazykové prvky třeba pohlížeti s trojího stanoviska, totiž:

a) Některé jsou úplně mezinárodní, až na některé slabé odstíny, nejčastěji jen pravopisné.

b) Některé ty prvky mají povahu mezinárodní poněkud omezenou.

c) Konečně některé postrádají povahy mezinárodnosti.

Které stanovisko zaujímá Esperanto k těmto třem kategoriím tvůrčích prvků?

¹⁾ Výklad cizích slov v tomto článku obsažených viz v Horně.

Esperanto používá v míře největší prvků kategorie první, při čemž mění pravopis jejich, kde toho třeba, v pravopis ryze fonetický. Proč by řeč mezinárodní snažila se přeměňovati slova vědecká, technická a jiná, která beztoho jsou již všem našim jazykům společná?

Pokud se týče prvků druhé kategorie, Esperanto přihlíží k většímu stupni mezinárodnosti. Nestaví-li se tomu jiné ohledy v cestu, dává přednost kmenům vyskytujícím se v pěti řečích před kmeny ve čtyřech nebo pouze třech jazycích obsaženými. Je v tom jaká libovůle? Není-li naopak správné, hledíme-li pro svou věc získati lidí co nejvíce?

Co posléze týče se slov kategorie třetí, Esperanto používá nejčastěji latiny, která, alespoň většinou svých slov, známa je velkému počtu lidí. Esperanto čerpá také z jazyků slovanských i germanských, buď aby se předešlo zmatkům, buď aby tím bylo získáno co nejvíce národů, nemajících podílu na prvcích kategorie první a druhé. Podobné jednání jest zcela logické a odpovídá úplně zásadám, v čele této studie vytčeným.

Nemožno-li přidržeti se ani úplné ani omezené mezinárodnosti, proč by se nemohlo dáti zadostučinění národům, jimž nebylo možno vyhověti při výběru v kategorii druhé?

Zdá se nám tedy, že všichni lidé dobré vůle, budou-li o věci přemýšleti bez předsudku, přisvědčí zajisté, že správná jest cesta, kterou se bral tvůrce Esperanta.

* * *

Příkladů kategorie první uvedli jsme několik v druhém čísle tohoto listu, v článku »Esperanto a Rusové«.

Ze druhé kategorie uvádíme:

	fr.	angl.	něm.	rus.	pol.	čes.	vlaš.	špan.	—	lat.	atd.
<i>barko</i>											
<i>danci</i>	»	»	»	»	»	»	»	»	»	portug.	»
<i>devizo</i>	»	»	»	»	»	—	»	—	»	—	
<i>anizo</i>	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
<i>marŝo</i>	»	»	»	»	»	—	»	»	»	—	
<i>muskolo</i>	»	»	»	»	»	—	»	»	»	»	»
<i>masto</i>	»	»	»	»	»	—	»	»	»	»	—
<i>asigni</i>	»	»	»	»	»	—	»	»	»	»	»
<i>eksplodi</i>	»	»	»	»	—	—	»	»	»	»	—
<i>flamo</i>	»	»	»	»	—	—	»	»	—	»	»
<i>fasono</i>	»	»	»	»	»	—	—	—	—	—	—

	fr.	angl.	něm.	—	—	—	vlaš.	špan.	portug.	—	atd.
<i>faceto</i>	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>marmoro</i>	»	—	—	rus.	pol.	čes.	»	»	»	—	lat.
<i>muso</i>	—	»	»	»	»	»	»	»	»	—	»
<i>ankro</i>	»	»	»	»	»	»	»	»	»	—	»
<i>deĉifri</i>	»	»	»	»	»	»	»	»	»	—	»
<i>juna</i>	»	»	»	»	»	»	»	»	»	—	»
<i>benko</i>	»	»	»	—	—	—	»	»	»	»	»
<i>floro</i>	»	»	—	—	—	—	»	»	»	»	»
<i>anonci</i>	»	»	»	—	—	—	»	—	»	»	»
<i>emajlo</i>	»	—	»	»	»	—	—	—	—	—	—
<i>famo</i>	—	»	—	—	—	—	»	»	»	»	»
<i>flago</i>	—	»	»	»	»	—	—	—	—	—	—
<i>meblo</i>	»	—	»	»	»	—	—	—	—	—	—
<i>movi</i>	»	»	—	—	—	—	»	»	»	»	»
<i>artiŝoko</i>	»	»	»	»	—	—	—	—	—	—	—
<i>mono</i>	»	»	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>fajenco</i>	»	—	»	—	—	—	—	—	»	—	—
<i>matraco</i>	—	»	»	—	»	—	—	—	—	—	—
<i>mano</i>	»	—	—	—	—	—	»	»	»	»	»
<i>melki</i>	—	»	»	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>fiŝo</i>	—	»	»	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>fiugro</i>	—	»	»	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>ŝuo</i>	—	»	»	—	—	—	—	—	—	—	—

Příklady tyto, jež bychom mohli zmnohonásobiti, zřejmě dokazují, že Esperanto, shledávajíc své prvky, sleduje zásadu pokud možno nejširší mezinárodnosti. Z uvedeného zároveň zjevno, že způsobem takovým získává Esperanto mnohem více přívrženců, nežli kdyby zásoby své bralo pouze z latiny, která v uvedené tabulce mezi 34 případy vyskytuje se 15krát.

Z kategorie třetí může býti uvedeno :

a) *Sed, tamen, ambaŭ, apro, apud, prokrasti, araneo, aŭdi, brako, cetera, dekstra, dum, dorso, elekti, episkopo, fago, feliĉa, kruro, proksima atd. atd.* = latinsky.

b) *Kvartalo, svati, deĵori, bulko, brovo, gladi, kaĉo, krado, kolbaso, torfo, ne, vosto, vidi, vato, persiko, domo aid. atd.* = rusky nebo polsky.

c) *Tago, morgaŭ, papago, fliki, gasto, monato, knabo, katuno, ŝuti, tapeto, ŝumi, ŝinko, ŝraŭbo, stabo, flugi, flegi, ordeno, kuglo atd. atd.* = germansky.

HOVORNA.

Odpověď 1. Mi pensas, ke la demando en la 3-a numero de »Bohema Esperantisto« estas ne diskutibla, kaj ke la respondo de la redakcio plene sufiĉas. Se ni povus en Esp. la silabojn »di, ti, ni« legi kiel la bohemajn »di, ti, ni« mole, Esperanto devus havi ankaŭ iajn malmolajn »dy, ty, ny«, ĉar la plej granda parto da Esperantaj radikoj estas prenita el la lingvoj latina, romanaj, germana, angla*) ktp. en kiuj lingvoj la moligado per »i« ne ekzistas. Neniu tamen volus la Esp. vorton »diri« legi kiel la bohema »dýry«, la Esp. »diveni« kiel la boh. »divení«! — — *Berbr.*

Poznámka redakce. Odpověď p. B. je čistě logická a potud i správná. Ale my slyšeli jsme výborného esperantistu — vzdělaného Rusa — vyslovovati na př. slovo esperantista jako esperantista — tedy měkce. Souhlasíme ovšem s p. B., že esperantské slabiky »di, ti, ni« *správně* vyslovovati jest podobně, jak je vyslovujeme v t. zv. cizích slovech, jako: kandidát, centimetr, ministr atd. atd.

Výroční valná hromada »Prvního rakouského spolku esperantistů« v Brně koná se ve středu 25. února t. r. o půl 8. hod večer v host. p. Brzobohatého na Josefově, č. 24. Denní pořádek: 1. Čtení protokolu řádné a mimořádné valné hromady. 2. Zprávy činovníků. 3. Čtení nových stanov. 4. Volba časopisů za spolkové orgány. 5. Volba výboru. 6. Přijímání nových členů. 7. Volné návrhy. — Členové se žádají, by své návrhy k této valné hromadě co nejdříve poslali a plným počtem se dostavili. *Výbor.*

O potřebě řeči mezinárodní napsal příznivý článek odl. uč. p. Jos. Erhart v 35. a 36. čísle »Svatoboru« (Sušice, Čechy.).

Národní listy uveřejnily v odpoledníku z 3. ledna 1903 bez udání pramene (Le Temps z 29. XI. č. 15143) feuilleton »Nový světový jazyk« — Esperanto.

Jan Kollár napsal: Pravda jest co cedry na Libanu, ti, jenž na ni dují větrové, jen víc šíří vonnou její maunu.

(»Slávy Deera«, zn. 93.)

Mezinárodní spolek učitelů, jehož členové si dopisují o školských poměrech svých zemí, založil v Paříži prof. Ferd. Buisson. Kdo chce dopisovati si s francouzskými učiteli, obrať se na adresu: Librairie Hachette et Cie, 79, Boulevard Saint Germain, Paris VI-e. *(Věstník, 2. 03.)*

Výklad cizích slov článku »Formace Esperanta«. Formace — utvařování, útvary. Princip — zásada, pravidlo. Civilisovaný — vzdělaný. Struktura — skladba. Kategorie — třída. Privilegovaný — výsadou nadaný, chráněný. Absolutní — naprostý, skutečný. Relativní — poměrný. Logický — správně usouzený. Interestent — účastník. Fonetický — zvukový. Technika — umělost, zručnost, dovednost. Germanský — německý v širším slova smyslu, tedy německý, dánský, švédský, nizozemský a anglický.

*) Nemálo kmenů vzato také ze slovanských jazyků, o čemž uveřejníme později zvláštní článek.

Redaktor: J. Krumpholtz, Bystřice-Hostýn, Morava. — **Administrace:** Bystřice Hostýn, Nádražní, 462. — **Roční předplatné:** na »Čes. Esp.« 1 K 50 h, na hlavní list »Revuo Internacia« 5:70 K, na oboje 7 K — *Dopisy* přijímá redaktor, vše ostatní administrace.

Vydavatel: Čejka Th. — Tiskem »Družstva knihtiskárny«, Hranice.